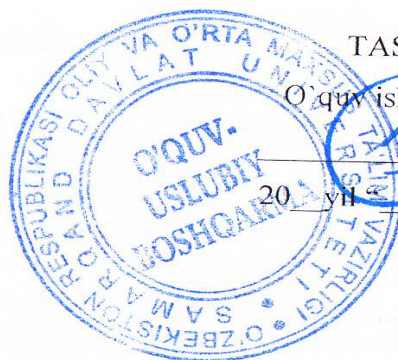

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

RO'YXATGA OLINDI

№ 391
" " 20__yil

TASDIQLAYMAN

O'quv ishlari bo'yicha prorektor
prof.A.S.Soleev

20__yil

" TARIXIY GEOGRAFIYA " faning
ISHCHI O'QUV DASTUR

Bilim soxasi: 100000-gumanitar
Ta'lim soxasi: 130 000 – tarix
Ta'lim yo'nalishi: 5120300-«Tarix»

SAMARQAND 201_

Fanning ishchi o'quv dasturi o'quv, ishchi o'quv reja va o'quv dasturiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchi:

Umarov A.Sh.- SamDU, «Arxeologiya» kafedrasida o'qituvchisi

Taqrizchilar:

Ergashe O.T.-SamDU, «Arxeologiya» kafedrasida dosenti.

Ushbu «Tarixiy geografiya» fanining ishchi o'quv dasturi SamDU tarix fakulteti «Arxeologiya» kafedrasining 2019 yil “___” _____dagi ___-sonli yig'ilishida muhokamadan o'tgan va fakultet kengashiga muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri: _____ dots. N.O'. Xolmatov

Ushbu « Tarixiy geografiya» fanining ishchi o'quv dasturi SamDU tarix fakulteti o'quv-uslubiy kengashi “___” _____dagi ___-sonli yig'ilishida muhokamadan o'tgan va tasdiqlangan.

Fakultet o'quv-uslubiy kengashi raisi: _____ dots. Xashimova M.M

Ushbu « Tarixiy geografiya» fanining ishchi o'quv dasturi SamDU tarix Fakulteti Kengashining 2019 yil “___” _____dagi ___-sonli yig'ilishida muhokamadan o'tgan va tasdiqlangan

Fakulteti Kengashi raisi: _____ dots. Djo'raqulova D.M.

Kelishildi. O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i:

_____ dots. Aliqulov B.

KIRISH

Ushbu dastur oliy o'quv yurtlarida o'qitiladigan "Tarixiy geografiya" fanining nazariy va amaliy masalalariga bag'ishlangan bo'lib, fanning tarixi, tarixiy geografiya va insoniyat o'tmishini o'rganishning vazifalari va xususiyatlari, tarixiy geografiya turlari (tabiiy, aholi, tarixiy-siyosiy, xo'jalik, hududiy bo'linish, tarixiy voqealar, harbiy yurishlar, urushlar, xalq xarakatlari chizmalari); geografik xaritalarning paydo bo'lishi, tarixiy geografiya manbalari, dunyoning asosiy rayonlari tarixiy geografiyasi, tarixiy kartografiya, uning paydo bo'lishi va asosiy xususiyatlari kabi masalalarni ahamiyatini ochib beradi.

Hamda, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da ko'rsatib o'tilgan talaba-yoshlarning tarixiy dunyoqarashini boyitish, ularda mustaqil fikrni qaror toptirish, tarixni mukammal darajada bilish, insoniyat tsivilizatsiyasining yutuqlaridan va tajribasidan to'la bahramand bo'lish, umuminsoniy qadriyatlarni anglab etishga ko'maklashish va dunyo miqyosida mavjud bo'lgan muammolarning tarixiy ildizlarini izlab topish kabi dolzarb masalalarni o'rganadi.

Shuningdek, "Tarixiy geografiya" fani haqidagi bilimlarni qaror topshirish mavjud ilmiy adbiyotlar va zamonaviy nazariyalar hamda olib borilayotgan tadqiqot ishlarini o'rganish, fan bo'yicha to'plangan ilg'or tajribalar, kadrlar buyurtmachilarining fikr, talab va takliflari kabi masalalarni o'z ichiga qamrab oladi.

O'quv fanining maqsad va vazifalari.

Fanni o'qitishdan maqsad – Markaziy Osiyo xalqlari tarixi va madaniyatini tanish talabalarda xolisona ilmiy dunyo qarashni, ko'nikma va malaka shakllantirishdir.

Fanning vazifasi – Markaziy Osiyo xalqlari qadimgi tarixi va uning asosiy bosqichlarini o'rgatishdan iborat.

Fan bo'yicha talabalarning bilimiga, ko'nikma va malakasiga qo'yiladigan talablar

"Tarixiy geografiya" o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida bakalavr:

- Tarixiy geografiya kursining maqsad va vazifalari, Markaziy Osiyo tarixiy geografiyasi. Arxeologik materiallar. Rus va xorijiy arxeolog va sharqshunoslarning taraqqiyotlari. Sabiq sovet davri Tarixiy geografiyaning taraqqiyoti, uning yutuqlari va kamchiliklari. Tarixiy geografiyamustaqillik davrida. va ulardan ilmiy maqsadlarda foydalanishni bilishi kerak;
- Talaba tarixiy ma'lumotlarni ilmiylik, tarixiylik, xolislik asosida o'rganish. Muzey ashyolari va internet ma'lumotlarni, arxeologik manbalarni mustaqil tadqiq qilish, o'rganish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak;
- Arxeologiya muzeyi, arxeologik manbalar tavsiflari, ilmiy tadqiqot institutlari materiallaridan foydalanish *malakalariga ega bo'lish* kerak.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

"Tarixiy geografiya" fani umumkasbiy fan hisoblanib, 3,4,5,6 semestrlarda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish, o'quv rejasida rejalashtirilgan Arxeologiya,

Antropogenez, O'zbekiston tarixi, O'rta Osiyoning ilk shaxarlari va davlatlari fanlaridan *yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi* kerak.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998 yil 27 iyulda "O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi tarix instituti faoliyatini takomillashtirish to'g'hrisida"gi qarorida O'zbek xalqi va uning davlatchiligini tarixini xolisona o'rganishning ilmiy asoslarini shakllantirish, tadqiqotlarni zamonaviy talablar darajasiga ko'tarish, davlatchiligi haqqoniy tarxini tarixiy manbalar asosida o'rganish vazifasi belgilangan. Markaziy Osiyo arxeologik yodgorliklari materiallari mana shunday manba hisoblanadi. Ularni tadqiq etish, o'rganish orqali ko'plab ma'lumotlarni qo'lga kiritishimiz mumkin.

Fanni o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

Talabalarning Tarixiy geografiyafanini o'zlashtirishlari uchun o'qitishning ilg'or usullaridan foydalanish, yangi informasion-pedagogik texnologiyalarni tadbqiq qilish muhim ahamiyatga egadir. Fanni o'zlashtirishda djarslik, o'quv va uslubiy qo'llanmalar, ma'ruza matnlari, tarqatma materiallar, elektron materiallar, virtual stendlar, jadvallardan foydalaniladi.

Dasturda berilgan mavzular ma'ruza, seminar shaklida olib boriladi. Shuningdek, fanning dolzarb masalalari mustaqil ish sifatida talabalarga o'zlashtirish uchun beriladi. Fan zamonaviy pedagogik texnologiyaning "Bumerang", "klaster" singari uslublari orqali darslar olib boriladi.

Shaxsga yunaltirilgan ta'lim. Bu ta'lim uz moxiyatiga kura ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarini tulakonli rivojlanishlarini kuzda tutadi. Bu esa ta'limni loyixalashtirilayotganda, albatta, ma'lum bir ta'lim oluvchining shaxsini emas, avvalo, kelgusidagi mutaxassislik faoliyati bilan boglik ukish maksadlaridan kelib chikkan xolda yondoshilishni nazarda tutadi.

Tizimli yondoshuv. Ta'lim texnologiyasi tizimning barcha belgilarini uzida mujassam etmogi lozim: jarayonning mantikiyligi, uning barcha buginlarini uzaro boglanganligi, yaxlitligi.

Faoliyatga yunaltirilgan yondoshuv. Shaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta'lim oluvchining faoliyatni aktivlashtirish va intensivlashtirish, ukuv jarayonida uning barcha kobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yunaltirilgan ta'limni ifodalaydi.

Dialogik yondoshuv. Bu yondoshuv ukuv munosabatlarini yaratish zaruriyatini bildiradi. Uning natijasida shaxsning uz-uzini faollashtirishi va uz-uzini kursata olishi kabi ijodiy faoliyati kuchayadi.

Xamkorlikdagi ta'limni tashkil etish. Demokratik, tenglik, ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi faoliyat mazmunini shakllantirishda va erishilgan natijalarni baxolashda birgalikda ishlashni joriy etishga e'tiborni karatish zarurligini bildiradi.

Muammoli ta'lim. Ta'lim mazmunini muammoli tarzda takdim kilish orkali ta'lim oluvchi faoliyatini aktivlashtirish usullaridan biri. Bunda ilmiy bilimni obyektiv karama-karshiligi va uni xal etish usullarini, dialektik mushoxadani shakllantirish va rivojlantirishni, amaliy faoliyatga ularni ijodiy tarzda kullashni mustakil ijodiy faoliyati ta'minlanadi.

Axborotni takdim kilishning zamonaviy vositalari va usullarini kullash - yangi kompyuter va axborot texnologiyalarini ukuv jarayoniga kullash.

o'qitishning usullari va texnikasi. Ma'ruza (kirish, mavzuga oid, vizuallash), muammoli ta'lim, keys-stadi, pinbord, paradoks va loyixalash usullari, amaliy ishlar.

o'qitishni tashkil etish shakllari: dialog, polilog, mulokot xamkorlik va uzaro urganishga asoslangan frontal, kollektiv va gurux.

o'qitish vositalari: ukitishning an'anaviy shakllari (darslik, ma'ruza matni) bilan bir katorida - kompyuter va axborot texnologiyalari.

Kommunikasiya usullari: tinglovchilar bilan operativ teskari alokaga asoslangan bevosita uzaro munosabatlar.

Teskari aloka usullari va vositalari: kuzatish, blis-surov, oralik va joriy va yakunlovchi nazorat natijalarini taxlili asosida ukitish diagnostikasi.

Boshkarish usullari va vositalari: ukuv mashguloti boskichlarini belgilab beruvchi texnologik karta kurinishidagi ukuv mashgulotlarini rejalashtirish, kuyilgan maksadga erishishda ukituvchi va tinglovchining birgalikdagi xarakati, nafakat auditoriya mashgulotlari, balki auditoriyadan tashkari mustakil ishlarning nazorati.

Monitoring va baxolash: ukuv mashgulotida xam butun kurs davomida xam ukitishning natijalarini rejali tarzda kuzatib borish. Kurs oxirida test topshirklari yoki yozma ish variantlari yordamida tinglovchilarning bilimlari baxolanadi.

Asosiy kism: Fanning uslubiy jixatdan uzviy ketma-ketligi

Asosiy kismda (ma'ruza) fanni mavzulari mantikiy ketma-ketlikda keltiriladi. Xdr bir mavzuning moxiyati asosiy tushunchalar va tezislar orkali ochib beriladi. Bunda mavzu buyicha talabalarga DTS asosida yetkazilishi zarur bulgan bilim va kunikmalar tula kamrab olinishi kerak.

Asosiy kism sifatiga kuyiladigan talab mavzularning dolzarbligi, ularning ish beruvchilar talablari va ishlab chikarish extiyojlariga mosligi, mamlakatimizda bulayotgan ijtimoiy-siyosiy va demokratik uzgarishlar, iktisodiyotni erkinlashtirish, iktisodiy-xukukiy va boshka soxalardagi isloxatlarning ustuvor masalalarini kamrab olishi xamda fan va texnologiyalarning sungti yutuklari e'tiborga olinishi tavsuya etiladi.

“Tarixiy geografiya” fandan ma'ruza mashg'ulotlar soatlar bo'yicha taqsimlanishi:

№	Mavzular nomi	Ma'-ruza
1	Tarixiy geografiyaning vazifalari. Tarixiy geografiyaning asosiy bo'limlari	2
2	Tarixiy kartografiya va uning asosiy yo'nalishlari. Tarixiy kartografiyaning shakllanishi va taraqqiyoti	2
3	O'rta Osiyoning ibtidoiy jamoa davrdagi tarixiy geografiyasi	2
	Qadimgi Xorazm, Sug'd va Baqtriyaning tarixiy geografiyasi	2
4	O'rta Osiyoning antik davrdagi tarixiy geografiyasi	4
5	O'rta Osiyoning o'rta asrlardagi tarixiy geografiyasi.	4

6	O'rta Osiyo davlatlarining XVIII-XIX asr birinchi yarmidagi tarixiy geografiyasi	2
7	O'rta Osiyoning chor Rossiyasi boshqaruvi davridagi tarixiy geografiyasi.	4
8	1917-1924 yillarda Turkiston tarixiy geografiyasi.	2
9	O'zbekistonning tarixiy geografiyasi (1924-1991 yillar)	2
10	Mustaqil O'zbekistonda tarixiy geografiyaning muammolari va taraqqiyot vazifalari. O'zbekiston Respublikasi tarixiy geografiyasi	4
	Jami	30

Asosiy qism

Tarixiy geografiyaning vazifalari. Tarixiy geografiyaning asosiy bo'limlari

Tarixiy geografiyaning asosiy bo'limlari: tabiiy tarixiy geografiya; aholi tarixiy geografiyasi; xo'jalik (iqtisodiy) tarixiy geografiyasi; siyosiy tarixiy geografiya (shaharlar va o'lkalar joylashishi, tarixiy voqealar geografiyasi, harbiy harakatlar yo'nalishlari, janglarning karta-sxemalari, xalq qo'zg'olonlari geografiyasi). Tarixiy geografiyani o'rganishda yordamchi fanlarning o'rni. Tarixiy-geografik tadqiqotlarning asosiy metodlari fan sifatida.

A.Orteliyning tarixiy geografiya shakllanishiga qo'shgan hissasi. F.Klyuvernning tarixiy geografik manbalar va asarlarga oid tanqidiy tahlili. J.B.D' Anvil va fransiyalik erudit maktabi boshqa vakillari tomonidan qadimgi va o'rta asrlar tarixiy geografiyasining o'rganilishi. XIX asrning ikkinchi yarmida tarixiy geografiyaning yangi qirralari. Rossiyada tarixiy geografiyaning taraqqiyoti. Tarixiy geografiyaning SHarqda tadqiq etish muammolari. Al-Xorazmiy, Beruniy, Narshaxiy, Mirxond, Xondamir, Bobur va boshqa allomalar asarlarining tarixiy geografiya uchun ahamiyati. Tarixiy geografiyaning yangi davrda o'rganilishi.

Tarixiy kartografiya va uning asosiy yo'nalishlari. Tarixiy kartografiyaning shakllanishi va taraqqiyoti

Kartografiya haqida ilmiy tushuncha. Kartalarning mazmuniga ko'ra bo'linishi. Tarixiy kartografiya ilmiy fan sifatida. Tarixiy kartografiyaning fan sifatida mazmuni va tarixiy-kartografik usullarning tarix fanida qo'llanilishi. Umumiy va alohida tarixiy kartalar. Tarixiy kartalarning turlari (tarixiy-siyosiy, tarixiy-iqtisodiy, tarixiy-harbiy, madaniy-tarixiy va hokazo). Tarixiy kartografiyaning paydo bo'lish bosqichi va taraqqiyoti. Tarixiy-o'quv kartalar. Qadimgi geografik kartalarning tarixiy manbashunoslik ahamiyati. Tarixiy kartalarni o'rganishning tarixnavislik jihatlari. Ilk tarixiy atlaslarning xususiyatli jihatlari. O'rta Osiyoning hududlari aks ettirilgan tarixiy kartalar. O'rta osiyolik olimlarning kartografik tadqiqotlari. Evropalik olimlarning kartalari va ularning xususiyatlari. Rossiya imperiyasi va sobiq SSSRda tarixiy kartografiya. Tarixiy kartalarini tuzish va urganish bo'yicha hozirgi davridagi asosiy yunalishlar.

O'rta Osiyoning ibtidoiy jamoa va antik davrdagi tarixiy geografiyasi

O'rta Osiyo hududida ibtidoiy jamoa tarixiy geografiyasining asosiy jihatlari va xususiyatlari. Temir asri (paleolit, mezolit, neolit) manzilgohlari tarixiy geografiyasi. Joytun, Kaltaminor, Tozabog'yob, Amirobod va boshqa madaniyatlar. Eneolit va bronza (o'troq dehqonchilik manzilgohlari, ko'chmanchi qabilalar qo'rg'onlari, mozor-qo'rg'onlar va hokazo) davridagi manzilgohlar va aholining tarqalishi. Qadimgi Xorazm, Sug'd va Baqtriyaning tarixiy geografiyasi. Ahamoniylar hukmronligi davrida O'rta Osiyo tarixiy geografiyasi (mil. avv. VI-IV asrlar). Asosiy tarixiy viloyatlar, aholi joylashuvi. O'rta Osiyo tabiiy geografiyasining xususiyatli jihatlari; shaharlar, davlat birlashmalarining shakllanishi. Aleksandr Makedonskiy harbiy yurishlari va yunon-makedon istilolari davri tarixiy geografiyasi. Spitamen qo'zg'oloni tarixiy geografiyasiga tavsif. Salavkiylar davlati hukmronligi davrida So'g'd (So'g'diyona) va Baqtriyaning tarixiy geografiyasi. Ma'muriy-hududiy bo'linish, shaharlar va asosiy mintaqalar. Yunon-Baqtriya podsholigi tarixiy geografiyasi. Buyuk Ipak yo'liga tarixiy-geografik tavsif. Asosiy yo'nalish va tarmoqlari. Kushon podsholigi tarixiy geografiyasi.

O'rta Osiyoning o'rta asrlardagi tarixiy geografiyasi. O'rta Osiyo davlatlarining XVIII-XIX asr birinchi yarmidagi tarixiy geografiyasi

O'rta Osiyo hududida ilk feodal davlatlarning tashkil topishi. Eftaliylar davlati tarixiy geografiyasi. O'rta Osiyo Turk hoqonligi tarkibida (VI-VII asrlarga tarixiy geografik tavsif). Arab xalifaligining O'rta Osiyoni istilo qilish tarixiy geografiyasi. O'rta Osiyo Arab xalifaligi tarkibida. Tarixiy-siyosiy geografiya. O'rta Osiyoda xalifalik hokimiyatiga qarshi xalq harakatlari geografiyasi (Muqanna va hokazo). XI asrda O'rta Osiyoda mustaqil davlatlarning tashkil topishi. Tohiriylar va Safforiylar davlatining tarixiy geografiyasi. Somoniylar davlatining tarixiy geografiyasiga tavsif (chegaralari, iqtisodiy aloqalari, shaharlar). Qoraxoniylar davlatining tashkil topishi va tarixiy geografiyasiga tavsif. Xorazmning Ma'mun, G'aznaviy va Saljuqiylar davlatlari davridagi tarixiy geografiyasiga tavsif. Turkiy tili o'zbek xalqining shakllanishi va uning asosiy davrlari. Xorazmshohlar (anushteginlar) davlati va uning tarixiy geografiyasi. O'rta Osiyoga mo'g'ullar bosqini. O'rta Osiyo xalqlarining bosqinchilarga qarshi harakatlari tarixiy geografiyasi. O'rta Osiyoning mo'g'ul uluslari (CHig'atoy ulusi, Oltin O'rda) tarkibidagi tarixiy geografiyasi: Kebekxon islohotlari va Movarounnahrning ma'muriy-hududiy bo'linishi. CHig'atoy ulusining qulashi. Movarounnahrning XIV asrning 50-60 yillaridagi va mo'g'ul xonlarining yurishlariga qarshi kurashlari tarixiy geografiyasi. Amir Temur davlatining shakllanishi va taraqqiyoti (ma'muriy-siyosiy chegaralar, harbiy yurishlar va hokazo). Temuriylar davlatining tarixiy geografiyasi (XV asr). Ulug'bekning Movarounnahrdagi davlati. XV asr oxirida O'rta Osiyoning tarixiy geografiyasi. Ko'chmanchi o'zbeklarning Dashti Qipchoqdagi davlati (Abulxayrxon davlati) va uning SHayboniyxon tomonidan tiklanishi (tarixiy geografik tavsifi). Temuriylar va shayboniylar o'rtasidagi kurashlar tarixiy geografiyasi. SHayboniylar davlati tarixiy geografiyasi. Etnik jarayonlar, o'zbek

xalqi shakllanish jarayonining tugallanishi. Ashtarxoniylar va Xorazm davlati davrida O'rta Osiyo tarixiy geografiyasi. Ashtarxoniylar davlatining tarixiy geografiyasiga asosiy tavsifi. XVII-XIX asrning ikkinchi yarmida Buxoro amirligi, Xiva va Qo'qon xonliklarining siyosiy-ma'muriy va ma'muriy-hududiy bo'linishlari, xo'jalik, xalqlar, savdo aloqalari va tarixiy demografiyasiga tavsif.

O'rta Osiyoning chor Rossiyasi boshqaruvi davridagi tarixiy geografiyasi. 1917-1924 yillarda Turkiston

O'rta Osiyoni chor Rossiyasi tomonidan bosib olinishi geografiyasi. Asosiy istehkomlar, harbiy yurishlar tarixiy geografiyasi. 1865-1867 yillarda Turkiston viloyati. 1867 yilda general-gubernatorlikning tashkil topishi, chegaralari va ma'muriy-hududiy bo'linishi. Rossiya-Buxoro (1868 y) va Rossiya-Xiva (1873 y) urushlari; chegaralarning o'zgarishi. XIX asr 80-90 yillari va XX asr boshlarida Turkiston o'lkasining ma'muriy-hududiy bo'linishi. Buxoro amirligi va Xiva xonligi tarixiy geografiyasi. Qo'qon qo'zg'olonining tugallanishi (Po'latxon qo'zg'oloni va uning uch bosqichi), Qo'qon xonligining tugatilishi. Xo'jalik tarixiy geografiyasidagi o'zgarishlar. 1917 yil fevralidan so'ng Turkiston o'lkasi. 1917-1920 yillardagi keskin harbiy-siyosiy kurashlar davrining tarixiy geografiyasiga tavsif. Turkiston muxtoriyati. Turkiston ASSR va uning tarixiy geografiyasi. 1917-1920 yillarda Buxoro va Xiva xonliklarining tarixiy geografiyasi. BXSr va XXSRning tashkil topishi. 1921-1924 yillar O'rta Osiyo tarixiy geografiyasi. Milliy-hududiy bo'linish. O'zbekiston SSR tashkil topishi.

O'zbekistonning tarixiy geografiyasi (1924-1991 yillar)

O'zbekistonning 1924-1938 yillardagi chegaralari va ma'muriy-hududiy bo'linishi (viloyatlar, uездlar, volostlar, qishloq sovetlari; okruglar, rayon tizimi tashkil etilishi; okrug va viloyatlarga qaytish). O'zbekistonning XX asr 40-80 yillaridagi ma'muriy-hududiy bo'linish tizimi. O'zbekiston poytaxtlari. Hududiy bo'linishdan so'ng O'rta Osiyo chegaralari (Qozog'iston va Qirg'iziston ASSR, AO). Tojikiston O'zbekiston tarkibida. 1929 yilda Tojikiston ASSRning tashkil topishi. Qoraqalpog'iston avtonom oblasti Qozog'iston tarkibida; RSFSR tarkibida 1932 yilda Qoraqalpog'iston ASSRning tashkil etilishi. 1936 yilda Qoraqalpog'istonning avtonom respublika sifatida O'zbekiston tarkibiga kirishi. Qoraqalpog'istonning ma'muriy-hududiy bo'linishi, poytaxtlari. Sovet davrida O'zbekiston, Qozog'iston va Tojikiston chegarasining o'zgarishlari. O'zbekistonning xo'jaligi, aholi va tabiiy geografiyasi.

Mustaqil O'zbekistonda tarixiy geografiyaning muammolari va taraqqiyot vazifalari. O'zbekiston Respublikasi tarixiy geografiyasi

O'tgan davrda O'zbekistonda tarixiy geografiya va kartografiya taraqqiyoti: yutuk va muammolar. O'zbekistonda tarixiy geografiya va tarixiy kartografiya taraqqiyoti – tarix, tarixiy xotira va ma'naviyatimizni boyitishda muhim hodisa ekanligi. O'zbekiston tarixi bo'yicha kartalar nashri. Dunyo (jahon) tarixi bo'yicha ilk kartalar nashri. Kartalarning aniqligi va haqqoniyligiga talablar. O'rta Osiyoning tarixiy-iqtisodiy geografiyasi bo'yicha kartalar ishlab chiqish

masalalari. O‘zbekistonda tarixiy geografiya fani taraqqiyoti vazifalari. O‘zbekiston Respublikasining tarixiy geografiyasi.

Tarixiy geografiyafani buyicha amaliy va seminar mashg‘ulotining kalendar tematik rejas

№	Mavzuning nomi va mazmuni	amaliy	simenar
1.	Tarixiy geografiyaning metodi, predmeti va vazifalari.	2	
2.	Tarixiy geografiyaning vazifalari. Tarixiy geografiyaning asosiy bo‘limlari.	4	
3.	Tarixiy geografiyaning shakllanishi va taraqqiyoti.	2	
4.	Tarixiy kartografiyaning shakllanishi va taraqqiyoti.	2	2
5.	Tarixiy kartografiya va uning asosiy yo‘nalishlari.	2	
6.	O‘rta Osiyoning ibtidoiy jamoa va antik davrdagi tarixiy geografiyasi.	4	2
7.	Aleksandr Makedonskiy harbiy yurishlari va yunon-makedon istilolari davri tarixiy geografiyasi.	2	
8.	O‘rta Osiyoning o‘rta asrlardagi tarixiy geografiyasi.	4	2
9.	O‘rta Osiyoda xalifalik hokimiyatiga qarshi xalq harakatlari geografiyasi	2	
10.	O‘rta Osiyo xalqlarining bosqinchilarga qarshi harakatlari tarixiy geografiyasi.	2	2
11.	SHayboniylar davlati tarixiy geografiyasi. Etnik jarayonlar, o‘zbek xalqi shakllanish jarayonining tugallanishi.	4	
12.	O‘rta Osiyo davlatlarining XVIII-XIX asr birinchi yarmidagi tarixiy geografiyasi.	4	
13.	O‘rta Osiyoning chor Rossiyasi boshqaruvi davridagi tarixiy geografiyasi.	4	
10	1917-1924 yillarda Turkiston. Tarixiy geografiyasi	4	
11	O‘zbekistonning 1924-1938 yillardagi chegaralari va ma‘muriy-hududiy bo‘linishi.	4	
12	O‘zbekistonning XX asr 40-80 yillaridagi ma‘muriy-hududiy bo‘linish tizimi.	4	
13	O‘zbekiston poytaxtlari.	4	
14	Sovet davrida O‘zbekiston, Qozog‘iston va Tojikiston chegarasining o‘zgarishlari.	4	
15	O‘zbekistonning xo‘jaligi, aholi va tabiiy geografiyasi.	4	
16	O‘zbekiston Respublikasining tarixiy geografiyasi (1991-2008 yillar).	4	
17	O‘zbekistonda tarixiy geografiya fani taraqqiyoti vazifalari.	2	2
	Jami	68	10

Talabalar mustakil ta'limining mazmuni va xajmi

Mustaqil ishlar mavzulari mazmuni va ularga ajratilgan soatlar:

Mustaqil ishni tashkil etishning shakli va mazmuni

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- darslik va o'quv qo'llanmalari bo'yicha fan boblari va mavzularni o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'zlashtirish;
- maxsus adabiyotlar bo'yicha fanlar bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- talabalarning o'quv-ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarishi bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari va mavzularini chuqur o'rganish;
- faol va muammoli o'qitish uslublaridan foydalanadigan o'quv mashg'ulotlari.

Tavsiya etiladigan mustaqil ishlarning mavzulari:

1. Tarixiy geografiyaning metodi, predmeti va vazifalari.
2. Uning fan sifatidagi o'rni va taraqqiyoti.
3. Tarixiy kartografiya va uning xususiyatlari.
4. Tarixiy kartografiyaning shakllanishi va taraqqiyoti.
5. Qadimgi davr O'rta Osiyo tarixiy geografiyasi.
6. O'rta Osiyodagi tarixiy hududlar va qadimgi xalqlarning joylashuvi.
7. Ahamoniylar va Aleksandr Makedonskiy yurishlari davrida O'rta Osiyo.
8. O'rta Osiyoning Salavkiylar, YUnon-Baqtriya davlatlari daridagi tarixiy geografiyasi.
9. Qang', Dovon, Kushon davlatlari tarixiy geografiyasi.
10. Buyuk Ipak Yo'li geografiyasi.
11. O'rta Osiyoning ilk o'rta asrlardagi tarixiy geografiyasi.
12. Eftallar davlati va Turk xoqonligining iqtisodiy va demografik geografiyasi.
13. Arablarning O'rta Osiyoni istilo qilishi.
14. Tohiriylar, Somoniylar, Qoraxoniylar, G'aznaviylar, Saljuqiylar, Qoraxitoylar davri tarixiy geografiyasi.
15. Xorazmshohlar davri tarixiy geografiyasi.
16. Mo'g'ullarning O'rta Osiyoni istilo qilishi. Mo'g'ul uluslari davrida O'rta Osiyo. Amir Temur va temuriylar davri tarixi geografiyasi.
17. O'rta Osiyoning SHayboniylar, Ashtarxoniylar, Xiva xonligi (XVI-XVIII asrlar) davridagi tarixiy geografiyasi.
18. XVIII asrning ikkinchi yarmi-XIX asrning birinchi yarmida Buxoro amirligi, Qo'qon va Xiva xonliklari tarixiy geografiyasi.
19. O'rta Osiyoning chor Rossiyasi tomonidan bosib olinishi. O'rta Osiyo ma'muriy-hududiy chegarasining o'zgarishi.

20. Mustamlaka davridagi O'rta Osiyo tarixiy geografiyasi.
21. Turkiston general-gubernatorligining siyosiy-hududiy bo'linishi.
22. XIX asr oxiri- XX asr boshlarida milliy-ozodlik harakati geografiyasi.
23. 1917-1924 yillar O'rta Osiyoning tarixiy geografiyasi.
24. Turkistondagi milliy-hududiy chegaralanish. Sovetlar davrida O'zbekistonning tarixiy geografiyasi.
25. Mustaqillik davrida O'zbekiston Respublikasi, siyosat va iqtisodiyotidagi tub islohotlarning amalga oshirilishi

Fanni o'qitish jarayonini tashkil yetish va o'tkazish bo'yicha tavsiyalar.
O'quv-metodik majmua, ma'ruza, amaliy mashg'ulotlar, mustaqil bilim topshiriqlari. O'quv-uslubiy adabiyotlar, yelektron darsliklar, ko'rgazmali vositalar.

"O'rta Osiyo paleometall arxeologiyasi" fanidan talabalar bilimni reyting tizimi asosida baxolash mezon.

"O'rta Osiyo paleometall arxeologiyasi" fani buyicha reyting jadvallari, nazorat turi, shakli, soni xamda xar bir nazoratga ajratilgan maksimal ball, shuningdek joriy va oralik nazoratlarining saralash ballari xakidagi ma'lumotlar fan buyicha birinchi mashgulotda talabalarga e'lon kilinadi.

Fan buyicha talabalarining bilim saviyasi va uzlashtirish darajasining Davlat ta'lim standartlariga muvofikligini ta'minlash uchun quyidagi nazorat turlari utkaziladi:

- **joriy nazorat (JN)** - talabaning fan mavzulari buyicha bilim va amaliy kunikma darajasini aniklash va baxolash usuli. Joriy nazorat fanning xususiyatidan kelib chikkan xolda amaliy mashgulotlarda ogzaki surov, test utkazish, suxbat, nazorat ishi, kollektivum, uy vazifalarini tekshirish va shu kabi boshka shakllarda utkazilishi mumkin;

- **oralik nazorat (ON)** - semestr davomida ukuv dasturining tegishli (fanlarning bir necha mavzularini uz ichiga olgan) bulimi tugallangandan keyin talabaning nazariy bilim va amaliy kunikma darajasini aniklash va baxolash usuli. Oralik nazorat bir semestrda ikki marta utkaziladi va shakli (yozma, ogzaki, test va xokazo) ukuv faniga ajratilgan umumiy soatlar xajmidan kelib chikkan xolda belgilanadi;

- **yakuniy nazorat (YaN)** - semestr yakunida muayyan fan buyicha nazariy bilim va amaliy kunikmalarni talabalar tomonidan uzlashtirish darajasini baxolash usuli. Yakuniy nazorat asosan tayanch tushuncha va iboralarga asoslangan "Yozma ish" shaklida utkaziladi.

ON utkazish jarayoni kafedra mudiri tomonidan tuzilgan komissiya ishtirokida muntazam ravishda urganib boriladi va uni utkazish tartiblari buzilgan xollarda, **ON** natijalari bekor kilinishi mumkin. Bunday xollarda **ON** kayta utkaziladi.

Oliy ta'lim muassasasi raxbarining buyrugi bilan ichki nazorat va monitoring bulimi raxbarligida tuzilgan komissiya ishtirokida **YaN** ni utkazish

jarayoni muntazam ravishda urganib boriladi va uni utkazish tartiblari buzilgan xollarda, **YaN** natijalari bekor kilinishi mumkin. Bunday xollarda **YaN** kayta utkaziladi.

Talabaning bilim saviyasi, kunikma va malakalarini nazorat kilishning reyting tizimi asosida talabaning fan buyicha uzlashtirish darajasi ballar orkali ifodalanadi.

«O'rta Osiyo paleometall arxeologiyasi» fani buyicha talabalarning semestr davomidagi uzlashtirish kursatkichi 100 ballik tizimda baxolanadi.

Ushbu 100 ball baxolash turlari buyicha kuyidagicha taksimlanadi:

Ya.N.-30 ball, kolgan 70 ball esa J.N.-35 ball va O.N.-35 ball kilib taksimlanadi.

Ball	Baxo	Talabalarning bilim darajasi
86-100	A'lo	Xulosa va karor kabul kilish. Ijodiy fikrlay olish. Mustakil mushoxada yurita olish. Olgan bilimlarini amalda kullay olish. Moxiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga ega bulish.
71-85	Yaxshi	Mustakil mushoxada kilish. Olgan bilimlarini amalda kullay olish. Moxiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga ega bulish.
55-70	Konikarli	Moxiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish Tasavvurga ega bulish.
0-54	Konikarsiz	Anik tasavvurga ega bulmaslik. Bilmaslik.

- Fan buyicha saralash bali 55 ballni tashkil etadi. Talabaning saralash balidan past bulgan uzlashtirishi reyting daftarchasida kayd etilmaydi.

- Talabalarning ukuv fani buyicha mustakil ishi joriy, oralik va yakuniy nazoratlar jarayonida tegishli topshiriklarni bajarishi va unga ajratilgan ballardan kelib chikkan xolda baxolanadi.

- Talabaning fan buyicha reytingi kuyidagicha aniklanadi: $R = \sim \sim \sim \blacksquare$

bu yerda: V- semestrda fanga ajratilgan umumiy ukuv yuklamasi (soatlarda); U - fan buyicha uzlashtirish darajasi (ballarda).

Fan buyicha joriy va oralik nazoratlarga ajratilgan umumiy ballning 55 foizi saralash ball xisoblanib, ushbu foizdan kam ball tuplagan talaba yakuniy nazoratga kiritilmaydi.

- Joriy **JN** va oralik **ON** turlari buyicha 55bal va undan yukori balni tuplagan talaba fanni uzlashtirgan deb xisoblanadi va ushbu fan buyicha yakuniy nazoratga kirmasligiga yul kuyiladi.

- Talabaning semestr davomida fan buyicha tuplagan umumiy bali xar bir nazorat turidan belgilangan koidalarga muvofik tuplagan ballari yigindisiga teng.

- **ON** va **YaN** turlari kalendar tematik rejaga muvofiq dekanat tomonidan tuzilgan reyting nazorat jadvallari asosida utkaziladi. **YaN** semestrning oxirgi 2 xaftasi mobaynida utkaziladi.

- **JN** va **ON** nazoratlarda saralash balidan kam ball tuplagan va uzrli sabablarga kura nazoratlarda katnasha olmagan talabaga kayta topshirish uchun, navbatdagi shu nazorat turigacha, sunggi joriy va oralik nazoratlar uchun esa yakuniy nazoratgacha bulgan muddat beriladi.

- Talabaning semestrda **JN** va **ON** turlari buyicha tuplagan ballari ushbu nazorat turlari umumiy balining 55 foizidan kam bulsa yoki semestr yakuniy joriy, oralik va yakuniy nazorat turlari buyicha tuplagan ballari yigindisi 55 baldan kam bulsa, u akademik karzdor deb xisoblanadi.

Talaba nazorat natijalaridan norozi bulsa, fan buyicha nazorat turi natijalari e'lon kilingan vaktidan boshlab bir kun mobaynida fakultet dekaniga ariza bilan murojaat etishi mumkin. Bunday xolda fakultet dekanining takdimnomasiga kura rektor buyrugi bilan 3 (uch) a'zodan kam bulmagan tarkibda apellyasiya komissiyasi tashkil etiladi.

- Apellyasiya komissiyasi talabalarning arizalarini kurib chikib, shu kunning uzida xulosasini bildiradi.

Baxolashning urnatilgan talablar asosida belgilangan muddatlarda utkazilishi xamda rasmiylashtirilishi fakultet dekani, kafedra muduri, ukuv-uslubiy boshkarma xamda ichki nazorat va monitoring bulimi tomonidan nazorat kilinadi.

Talabalar ON dan tuplaydigan ballarning namunaviy mezonlari

№	Kursatkichlar ~	ON ballari		
		maks	1-ON	2-ON
1	Darslarga katnashganlik darajasi. Ma'ruza darslaridagi faolliigi, konspekt daftarlarining yuritilishi va tulikliigi.	15	0-7	0-8
2	Talabalarning mustakil ta'lim topshiriklarini uz vaktida va sifatli bajarishi va uzlashtirish.	10	0-5	0-5
3	Ogzaki savol-javoblar, kollokvium va boshka nazorat turlari natijalari buyicha	10	0-5	0-5
Jami ON ballari		35	0-17	0-18

Talabalar JN dan tuplaydigan ballarning namunaviy mezonlari

№	Kursatkichlar	JN ballari		
		maks	1-JN	2-JN
1	Darslarga katnashganlik va uzlashtirishi darajasi. Amaliy mashgulotlardagi faolliigi, amaliy mashgulot daftarlarining yuritilishi va xolati	15	0-7	0-8
2	Mustakil ta'lim topshiriklarining uz vaktida va sifatli bajarilishi. Mavzular buyicha uy vazifalarini bajarilish va uzlashtirishi darajasi.	10	0-5	0-5

3	Yozma nazorat ishi yoki test savollariga berilgan javoblar	10	0-5	0-5
Jami JN ballari		35	0-18	0-17

Yakuniy nazorat "Yozma ish" shaklida belgilangan bulsa, u xolda yakuniy nazorat 30 ballik "Yozma ish" variantlari asosida utkaziladi.

Agar yakuniy nazorat markazlashgan test asosida tashkil etilgan bulib fan buyicha yakuniy nazorat "Yozma ish" shaklida belgilangan bulsa, u xolda yakuniy nazorat kuyidagi jadval asosida amalga oshiriladi

№	Kursatkichlar	YaN ballari	
		maks	Uzgarish oraligi
1	Fan buyicha yakuniy yozma ish nazorati	6	0-6
2	Fan buyicha yakuniy test nazorati	24	0-24
Jami		30	0-30

Yakuniy nazoratda "Yozma ish"larni baxolash mezonlari

Yakuniy nazorat "Yozma ish" shaklida amalga oshirilganda, sinov kup variantli usulda utkaziladi. Xdr bir variant 2 ta nazariy savol va 4 ta amaliy topshirikdan iborat. Nazariy savollar fan buyicha tayanch suz va iboralar asosida tuzilgan bulib, fanning barcha mavzularini uz ichiga kamrab olgan.

Xar bir nazariy savolga yozilgan javoblar buyicha uzlashtirish kursatkichi 0-3 ball oraligida baxolanadi. Amaliy topshirik esa 0-6 ball oraligida baxolanadi. Talaba maksimal 30 ball tuplashi mumkin.

Yozma sinov buyicha umumiy uzlashtirish kursatkichini aniklash uchun variantda berilgan savollarning xar biri uchun yozilgan javoblarga kuyilgan uzlashtirish ballari kushiladi va yigindi talabaning yakuniy nazorat buyicha uzlashtirish bali xisoblanadi.

Dasturning informasion – metodik ta'minoti

Mazkur fanni o'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari, pedagogik va axborot-kommunikasiya texnologiyalari qo'lanilishi nazarda tutilgan.

- Markaziy Osiyo fani ma'ruza darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentasion va elektron-didaktik texnologiyalardan;
- O'tkaziladigan amaliy mashg'ulotlarda klaster, "bumerang", guruhli fikrlash pedagogik texnologiyalarini qo'llash nazarda tutiladi.

Foydalaniladigan asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari ro'yxati

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari

1. Каримов И. Юксак маънавият – енгилмас куч.- Т.: Маънавият. 2008.
2. Саидбобоев З. Тарихий география. Ўқув дарслиги.- Т.: Ношир. 2010.
3. Яцунский В. К. Историческая география. История её возникновения и развития в XIV-XVIII вв.-М., 1958.

4. Ҳасанов Ҳ. Сайёҳ олимлар.-Т., 1981.
5. “Мамлакатни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш устивор мақсадимиздир”. Тошкент оқшоми 2010 йил 28 январ № 19.
6. “Асосий вазифамиз-Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтириш” Тошкент оқшоми 2010 йил 1 феврал № 21.
7. “Мамлақтимизда демократик ислохатларни янада чуқурлаштириш ва фуқролик жамиятини ривожлантириш концепцияси”. Ўзбекистон овози 2010 13 ноябр № 132.
8. “Ҳамкорлик, тараққиёт ва хавфсизликни таъминлаш йўлидан”. Халқ сўзи 2010, 21 сентябр № 183.
9. “Ўзбекистон Республикаси президенти И.А.Каримовнинг ШХТ давлат раҳбарлари Кенгашининг кенгайтирилган таркибдаги мажлисда сўзлаган нутқи”. Халқ сўзи 2010, 14 июн № 117.

Qo‘shimcha adabiyotlar

1. Абдурахимова Н. А. Система колониального управления в Туркестане.- Т., 1976.
2. Абулғозихон. Шажараи турк.-Т., 1992.
3. Аминов О. XVI-XX асрларда Ўрта Осиёнинг Россия билан тарихий ва иқтисодий алоқалари.- Т., 1958.
4. Амир Темур жаҳон тарихида.-Т., 1996.
5. Ахмедов Б. Государство кочевых узбеков.- М., 1965.
6. Ахмедов Б. Буюк Амир Темур.-Т., 1996.
7. Бартольд В. В. Туркестан в эпоху монгольского нашествия.- Соч. т. 1. М., 1963.
8. Бобобеков Х. Қўқон тарихи.- Т., 1996.
9. Бичурин И. Я. Собрания сведений о народах Средней Азии в древние времена. -М.-Л., 1950.
10. Большая (советская) энциклопедия. Изд. 2. Т. 19., -М., 1953.
11. Голубцов И. А. Вопросы исторической географий, архивоведения, археологии и источниковедения.-М., 1963.
12. Гумилёв Л. Н. Эфталиты и их соседы в IV в. // ВДИ, 1959, №1.
13. Гумилёв Л. Н. Древние тюрки.- М., 1967.
14. Дьяконов Н. М. Древняя Бактрия.-М.. 1954.
15. Зияев Х. Туркистонда Россия тажовузи ва ҳукмронлигига қарши кураш.- Т., 1998.
16. Ибн Арабшоҳ. Амир Темур тарихи. I-II китоб.-Т., 1992.
17. Иброҳимов Н. Ибн Баттута ва унинг Ўрта Осиёга саёхати.-Т., 1993.
18. Иванов П. А. Очерк по истории Средней Азии (XVI-XIX вв.) - М., 1958.
19. Йўлдошев М. Хива хонлигида феодал ер эгалиги ва давлат тузилиши.- Т., 1959.
20. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси.

- 21.Караваев З. Ф. Некоторые вопросы создания исторических карт.-М., 1956.
- 22.Курций Руф. История Александра Македонского.- М., МГУ, 1963
- 23.Лунин Б. Ф. Средняя Азия в дореволюционном и советском востоковедении.- Т., 1965.
- 24.Мирзалиев Т. Картография.-Т., 1982.
- 25.Ртвеладзе Э.В. Великий Шелковый путь.-Т., 1999.
- 26.Пидаев Ш. Сирли кушонлар давлати.-Т., 1990.
- 27.Преображенский А. И. и др. Составление и редактирование специальных карт.-М., 1961.
- 28.**Сагдуллаев А. Қадимги Ўзбекистон илк ёзма манбаларда.- Т., 1996.
- 29.Саидбобоев З. Европада Ўрта Осиёга оид тарихий-картографик маълумотлар (XVI-XIX асрлар).-Т.: Фан. 2008.
- 30.Тарихий манбашунослик муаммолари. / Республика илмий-амалий анжумани материаллари.-Т., 2008.
- 31.Ўзбекистоннинг янги тарихи. I-III жилд. –Т., Шарқ.2000.
- 32.Ўзбекистон давлатчилиги тарихи очерклари.-Т., Шарқ. 2001.
- 33.www.ziyonet.net
- 34.www.history.ru